

FIGYELŐ.

Társasági ügyek. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1913 november 8-án *választmányi ülést* tartott.

Legifj. Szász Károly elnöklete alatt jelen voltak: Alszeghy Zsolt, Badics Ferenc, Bajza József, Balassa József, Császár Elemér, Ferenczi Zoltán, Gragger Róbert, Gulyás Pál, Hegedüs István, Horváth János, Király György, Lengyel Miklós, Pais Dezső, Pintér Jenő, Tolnai Vilmos, Vargha Danján, Versényi György, Vértesy Jenő, Voinovich Géza, Weber Artur. Jegyző: Kéki Lajos.

1. Elnök üdvözli a megjelenteket. Titkár jelenti, hogy báró Hornig Károly bíbornok, veszprémi püspök alapító tagul jelentkezett. Örvedetes tudomásul szolgál.

2. Titkár jelentése alapján rendes taggá választatott: Machat Albert, ev. főreálisk. tanár, Nagyszeben; Vajticzky Emánuel, főgimn. tanár, Czegléd; Kiss Lajos, Nagyenyed (aj. a titkár); Nemeskey Gizella, polg. isk. tanítónő, Bpest (aj. Tolnai Vilmos); Erdély Amália, tanár, Bpest (aj. Reichard Piroska); Bertóty Józsefné, polg. isk. igazgató, Fiume (aj. Ágner Lajos). 1914 jan. 1-től kezdődőleg rendes taggá választatott: Lobmayer Nándor, r. k. hittanár, Versecz; Berczik Árpád, Bpest; Wallisch Oszkár, tanárjelölt, Sopron (aj. a titkár); Garzó Béla, főgimn. tanár, Kecskemét (aj. Pintér Jenő); Leffler Béla dr., főgimn. tanár, Nyiregyháza (aj. Gragger Róbert); Eger Irén, tanár; Bpest (aj. Reichard Piroska); Várady István, ref. főgimn. tanár, Szászváros (aj. Kristóf György); Vozáry Erzsébet, ref. tanítónőképzőint. tanár, Pápa (aj. Körös Endre).

3. Az Irodalomtörténetre újabban előfizetett a debreczeni ref. felsőbb leányiskola tanári könyvtára.

Társaságunk tagjainak és előfizetőinek összes száma tehát: 1094. Ebből tiszteleti tag: 2, alapító tag: 22, rendes tag: 688, rendkívüli tag: 49, előfizető: 333.

4. A családi ügyek miatt távol levő pénztáros helyett Pintér Jenő terjeszti elő a pénztári jelentést. Eszerint a Társaság bevétele november hó 1-ig: 13,501.52 kor., kiadás: 13,035.72 kor., maradvány 465.80 kor. Tudomásul szolgál.

5. Versényi György a Greguss-szobor leleplezésének ünnepére bizottság kiküldését indítványozza. A Társaság Versényi Györgyöt kéri fel a jelentkező tagokból alakult bizottság vezetésére.

6. Elnök a jegyzőkönyv hitelesítésére Balassa József és Voinovich Géza vál. tagokat kéri föl s az ülést bezárja.

A választmányi ülést *felolvasó ülés* előzte meg. Tárgyai: 1. Kara Ferenc: Kölesey és a francia irodalom. 2. Rubinyi Mózes: Mikszáth hátrahagyott kéziratairól.

A felolvasó ülésen Beöthy Zsolt elnökölt.

Arany János a szalontai nép emlékezetében. A szalontai népköltészet anyagát gyűjtögetve, itt-ott Arany Jánosról is hallottam egyet-mást. A hallottak között sok volt az olyan, amit sem Erceinél, sem Kolozsvárinál, sem Gyöngyösnél nem olvastam; de meg föltűnt az is, hogy Aranyról, a jegyzőről és költőről, mennyire keveset tudnak; inkább gyermekkorából mesélgetnek egyes dolgokat s ezeket is inkább az asszonyok, mint a férfiak. Összegyűjtöttem tehát mindazt, amit hallottam és csoportosítottam a nyert adatokat, tekintet nélkül arra, van-e már róluk tudomásunk vagy nincs, valók vagy legalább is valószínűek-e vagy sem. Akiiket érdekel, úgyis meg fognak tudni mindezekre felelni s észre fogják venni, mi az új adat közleményemben. S ilyen sok van, még ha az emlékezet tévedéseit nem számítom is; és ennek oka, hogy én természet-szerűleg a gazdálkodó néppel érintkeztem, adataimat tőle nyertem (Bényei Sándorné, Szathmári György, Arany Mihály, Boros Lajos, Jámbor Mihály stb.), nem pedig az intelligensebb osztálytól. Azt akarom tehát bemutatni, hogyan él Arany emléke saját néposztályának, távoli rokonságának emlékezetében.¹

Hogy a család régen költözött be Szalontára a biharmegyei Nagyaluból s hogy a beköltöző ős neve Sámuel volt, általában ismeretes dolgok itt. Családfáját így ismerik: Sámuel—György—György (és János)—János (és György)—György (és János, Mihály, Ferenc)—Sára és János.

Sokan tudják még azt is, hogy házuk kicsiny «gazos» ház, amolyan «cserin»-lakás volt: «úcs csinálták aszt, kirem szípen, hogy két féskefarku-gerendát szembe egymással léastak a földbe, ótán kérészbe vetettek rajtuk egy harmadikat: ére pácákat erősítettek úgy, hogy a pácikók vígeji a földet írtik, ótán szalmát még gaszt hintettek rájuk; még a kútor is venyigébűl vót fonva, av védér még kákábúl.»

Költőnk apjára, Arany Györgyre is sokan emlékeznek; tudják, hogy amolyan «két ökrös» földesgazda volt, néhány köből földdel, annyira szegények voltak, hogy van, aki arra is emlékezik: «mikor eccér felesége hazavitte a szomszídba a köcesönkirt dagasztószéklábat». Mondják azt is, hogy «magoss, sovám, barna ember vót», amolyan egyszerű, de írni-olvasni tudó, józaneszű földesgazda: «gyönyörű szípen tudott am mesélni; úgy fojt a szájárúl asz szó, mint a csurgatott víz». Emlegetik, hogy «eccér

¹ Kellő utánjárás mellett fölhasználtam néhány oly adatot is, melyekre egy tanítványom (Mezei Károly) önképzőköri pályadolgozata figyelmeztetett.

a tehene kilükte a szemit» s hogy milyen csodálatosan gyógyult meg magától. Nagyon boldogan élt feleségével, Megyeri Sárával, kiről azonban csak annyit hallottam, hogy «nagyon dógos asszon vót a, magaszütte, magamosta vászonpendejbe járt, ótán egy nap sè hijánzott a templombúl».

A kis Arany Jankóról azt mesélgetik, hogy nagyon jó gyerek volt; édes anyja «köcémentéjét» fogva ment mindig a templomba; korán megtanult irni-olvasni apjától a padka mellett, a hamuban kihégyezett fűzfa-vesszővel rajzolgatva a betűket és számokat. Már mint ködmönös gyerek kijárt apjával a földjükre s míg apja dolgozott, ő a zsoldárokat énekelgette, meg a Miatyánkot szavalgatta, melyet három nyelven: magyarul, deákul és cigányul tudott. A templomban mindig ő kereste ki anyjának a zsoldárokat és dicséreteket s mindig tudta az idézett helyet, honnan a pap fölvette a leckét. Szeretett játszani is, különösen csőröcsönyözni (kockakő) és bigézni; apja azonban nem igen eresztette el hazulról, mert igen szerette és féltette kis fiát, azért rendszeren édes anyja segített neki a szökésben. Kis iskolásfnu korában történt meg vele, hogy «ecér émént egy pajtásával, Modos Lajossal pennát csinálni; léfokták a köleséri libákat és kicibáltak belőlük egy jó csomó pennára valót; de az asszony iszrevéte, mégmonta az öreg Arannak, oszt a Jankó nagyon kikapott». Több más esetet is emlegetnek ez időből róla; egyszer, míg apja egyéb-bel volt elfoglalva, ő vigyázott a szénáskert mellett legelő négy ökörre; de mint afele kisgyerek, olbáméskodott s a négy ökör a szénáskertbe szabadult; apja figyelmeztető szavaira egész nyugodtan csak ennyit válaszol: «Sz nem tésznek azok ott sèmmi kárt, csak színát észnek». Egy másik elbeszélés szerint apja kukoricatörni is kivitte fiát még mint kis iskolásfiút; a gyerek azonban unta a dolgot s alig szedte félig a zsákot, odaszólt atyjának: «Idés apám, elég léssz em mán a mi malacunknak». -- Később történt, mikor már kijárta a négy iskolát, hogy édesapja szegénységük miatt nem akarta tovább taníttatni, hanem házi munkára fogta; kint őrizte hát az ökröket a komlói dülőben levő kis tanyájukon József naptól egész szent György napig; de egyszer nagy vihar támadt s csuromvizes gatyával hazaszaladva mondta édes apjának, hogy ő bizony nem őriz többet ökröt, hanem tanulni fog; s így is lett.

Beszélik, hogy testileg gyenge, vékonydongájú gyerek volt, félrehúzódo, szerény, elgondolkozó, de mindig jó tanuló és jó magaviseletű: mint kis deák, mendikás volt, mert szülei ekkor már olyan szegények voltak, hogy maguk is lányukhoz, Jámbor Sándornéhoz mentek lakni; separte s fütötte hát az iskolát s hordta a pceptoroknak az ételt minden nap más háztól, amint az akkor szokásban volt; az iskolában rendszeren a kandalló melletti sarokban ült s onnan igazgatta a tüzet. Ha szabad ideje volt, elmesélgettet a gyerekeknek, kik ezért reggelire kolbászt és szalonnát vittek neki, amit a gyerekekkel együtt sütött meg a kandalló tüzeiben. A kisebb gyerekek nagyon szerették, nemcsak szép meséi-ért, hanem mert hátára vette őket s úgy lovagoltatta. Rendszeren az iskolában aludt a kandalló mellett, csak ha nagyon hideg volt, kért valamelyik gyerek szüleitől éjjeli szállást, mert nem akart ő is nénjének terhére

lenni. Rendkívül elgondolkozó volt, úgy hogy a tálalásnál sem állott soha oda az esze, mindig előntötte a levest.

Említik, hogy korán kezdett verselni; egy darab sült tökért vagy egy «vágás» kolbászáért olyan verset «pëndéřített, hogy csuda vót hallgatni». Mikor egy szüretkor társaival kiment a szőlőskertbe, egy vén cigány meg fia muzsikálgatott az egyik szüretelő csapat előtt; rögtön verset mondott róluk, hogy egy cigány, meg egy fél cigány huzza keservesen. Ilyen tréfás verseket frogatott órák alatt is s midőn egyszer a rektornak közébe került egy kis cédula, kérdezősködésére bátran válaszolta: «Tudok ém még többet is».

Emlékeznek iskolai preceptorságára s arra is, hogy Debreczenből elment Kisujszállásra ideiglenes tanítónak, de nem szegénysége miatt, hanem mert egyszer reggelig kimaradt, s mint nagyon szégyenlős fiu nem akart a rektor szeme elé kerülni. Mások szerint azonban ez az esemény akkor történt, mikor színész lett; színészkedéséről azonban úgy tudják, hogy nagyon rossz színész volt, csak holmi színlaposztó; s mikor Szige-ten édes anyja betegségét megálmotta, három ezüsthuszassal zsebében hazajött (ezt is csak azért szorongatta, hogy ne mondják, hogy krajcár nélkül jött haza) gyalog, éhezve, áthülve, lerongyolódva; először is az iskolát kereste fel, hol egyik tanulóútársa már rektor volt, s ez látván, hogy barátja ruhája mennyire le van nyüve («még a kapca is kiláccott a csizsmájából») a saját ruháiba öltöztette s úgy küldte haza.

Életének további folyamát már csak igen hézagosan ismerik; mondják, hogy hazajövele után egy idő mulva segédjegyző lett a hanyag Borbély Pál mellett, s mert nagyon finoman bánt a néppel, nemsokára főjegyző lett. Hogy mennyire becsülte a népet, arra a későbbi időkben is mondanak egy esetet; vejét látogatni Szalontán lévén, ép a szőlőből hazajövet találkozna egy ismerős földesgazda feleségével; ez, mert nem volt velük «beszídés», meg restelt is kosarat cipelve menni az urakkal, a szőlőskert végén el akart válni tőlük; Arany azonban nem engedte, azt mondván, hogy a munka nem szégyen, menjen csak bátran velük. Jegyzősködése idején írta az «istóriáját», mely a legtöbb háznál megvan; aztán elvette Ercsei Juliannát. Mindig dolgozott; még él, aki meséli, hogy valahányszor elment hozzá, mindig dolgozva találta; ha nem írt, akkor a kertjében dolgozgatott, mert «vót ám nekije szíp gyümöcsös még virágos kertye». Ez időtájt halt meg édes anyja, apja azonban még élt és fia igen szerette («azír is áldotta úgy még az isten»). Vannak, kik arra is emlékeznek, hogy mikor Petőfi («mindig úsz szaladgált és beszílt a kerbe, uram bocsá, mint éb bolon») Szalontára jött, épen a városház tornácán pipázgató Arany Jánostól kérdezte meg, hogy hol lakik Arany János; Arany készségesen elvezette a nem valami barátságos Petőfit lakására, s itt derült ki aztán a dolog. A szabadságharc kitörésekor nemzetőr lett, azonban néhány barátjával összebeszélvén, innen egy éjjel megszöktek s ezt fel is irták a kaszánya falára; üldözöbe vették őket s Aranyt előbb Rozványék, majd Darvasiék rejtegették mintegy hat hónapig egy kis szobácskában (ezt még mutogatják is) kenyeret és vizet egy kerek lyukon adogatva be neki; s még itt is mindig dolgozott.

A szabadságharc utáni életéről annyit tudnak, hogy előbb Rozványéknál, aztán vagy két hétig a Balogh Mihály házában, végre az árpádi papnál rejtőzködött, azután Kőrösre ment tanárnak, végre Pesten «költő lett» (s ezt egészen úgy említik, mint mikor másról azt mondják, hogy eszmadia vagy szabó lett; a népnek ez is mesterség, sőt még olyanabb, hisz a malacról is azt mondják itt, hogy «pojétás»). Ez időtől kezdve csak azt tudják róla — és ezt sokan állítják — hogy pénzt adott kölcsön nagy kamatra a szalontaiaknak.

Körülbelül ennyi az, ami a szalontai gazdanép emlékezetében Arany Jánosról megmaradt. Nem sok, de egyben-másban jellemző.

SZENDREY ZSIGMOND.

Magyar írók svéd nyelven. Míg a mult század elején a magyar szépirodalom túlnyomó része csak fordítás volt, addig manapság a magyar írók már a világ majdnem minden nyelvén megszólaltak. A német fordítási láz ugyan sokszor fölöslegessé teszi, hogy messzefekvő, kisebb nemzetek a maguk nyelvére is átültessék a mi íróink műveit, mégis Jókai regényei és Mikszáth rajzai egészen Haparandáig eljutottak.

Svédországban a magyar irodalom első részletes ismertetése Silfverstolpe Literatur-Tidning-jében (1797.) jelent meg.¹ Azután már csak a forradalom évei keltették föl a svédek érdeklődését Magyarország, de különösen Petőfi iránt. A magyar szépirodalom különben Jókai regényeivel jelenik meg a svéd könyvpiaccon. (1875.) Albert Bonnier, még ma is a legelső svéd könyvkiadó cég füzetes regény-vállalatot indított meg és ebben kiadta Jókai «A szegény gazdagok» c. regényét Karl Hemgren fordításában.² Úgy látszik, a regény nagy sikert aratott, mert alig néhány hónap mulva Bonnier Jókai kisebb elbeszéléseiből két kötetre valót válogatott össze. (1876.)

Ez a két kötet (Valda humoristiska berättelser = Válogatott humoros elbeszélések) előkelő helyet foglalhat el az összes Jókai-fordítások között. Közli Jókai sikerült arcképét Sandberg metszete után és a gondosan kiválogatott elbeszéléseket (18.) tartalmaz (11 oldalas) előszó vezet be. Az előszót arval kezdi a névtelen fordító, valószínűleg Karl Hemgren, hogy mostan igen sokan kérdezik, ki is hát az a Jókai, milyen nemzetbeli, stb?

Majd így folytatja: «Ezek a kérdéseken méltán csodálkozhatunk, mert Jókai Mór nem valami újonnan feljött csillag; ő Magyarország legnagyobb élő költője, neve néhány év alatt a legnagyobb feltűnést keltette nemcsak hazájában, hanem az összes európai országokban, mert művei nagyobára le vannak fordítva orosz, német, angol, dán, holland, francia és olasz nyelvre; írói termékenysége pedig minden elképzelhető határt felülmul.»

¹ A Jenaer Allg. Litt.-Zeitung után. V. ö. Magyar Nyelv 1913, 37—40. oldal.

² De fattiga rika. (A szegény gazdagok.) Roman af Maurus Jókai. Öfversättning af Karl Hemgren. Stockholm. A. Bonniers Förlag. 1875. Nya Följetongen. Tidskrift för svensk och utländsk skönlitteratur. Nr. 14—22. 436. old.

Idézi Carl Braun wiesbadeni orvos kissé hihetetlenül hangzó — arról a bizonyos nemzetiszínű hálókabátról — leírását Jókairól. Majd elbeszéli meglehetősen részletezéssel Jókai életét. Ez a német forrás után készült életrajz igen világos és pontos; semmi kisebb-nagyobb tárgyi botlás, ami az ú. n. üzletfordításokat annyira jellemzi. Még gondol Jókai nevének a helyes kiejtésére is és zárójelbe teszi: «uttalas (kiejtendő) Joh-ka-i». Az igazán élvezetes előszót néhány Jókairól szóló kritika¹ fejezi be.

Ettől fogva minden évben megjelenik egy-két svéd Jókai-fordítás. A fekete gyémántok-at, Az arany ember-t követik A szerelem bolondjai, Az új földesúr, Szép Mihál, stb. A fordítások természetesen kizárólag német fordítások alapján készültek, de azért általában sikerültek. 1881-ben jelenik meg Andra tider, andra seder címen Jókainak a Politikai divatok című regénye szintén Karl Hemgren fordításában.

A regényt Halfdan Mörk (pseudonym) három oldalas előszava előzi meg. Jókairól keveset szól, hanem általánosságban védelmezi a költő fantáziájának szabadságát, mikor a valóságot és a költészetet gyurja össze egy csodálatos regénnyé. Elmondja, hogy kik lehettek a regény alakjai az életben, és így végzi: «irigylésre méltó az a nép és tisztesen irigylésre méltó annak a néznek a költője, akinek fantáziája nem hever még tépett szárnyakkal a porban! Szavamra mondom, esztetikus uramék, ez volna valami nekünk ezen formában szellemtelen és sivár időben!» Ugyancsak Karl Hemgren fordította le az Enyim, tied, övé regényt és «Brokigt» címen néhány Jókai-novellát adott ki. Ezeket a novellákat méltatta C. Estlander a Finsk Tidskrift-ben.² Különösen a novellák drámai eleven-ségét és meglepetésszerű fordulatait emeli ki; de mindezt természetesenek találja, mert Jókai vezetőszeretett a szabadságharcban és most is élénk részt vesz a mozgalmas politikai életben. Párhaj az Istennel c. novellát helyezi magasra, sőt időz is belőle. C. Estlander különben mindig rokonszenves figyelemmel kísérte a magyar irodalmat és folyóiratában több magyar vonatkozású kritikát írt. Így ismertette az Egy magyar nábob finn fordítását³ és Tóth Ede Falu rosszát.⁴

A kilencvenes években azután úgy vesszük észre, mintha Jókai népszerűsége hanyatlani kezdene Svédországban. Jelennek meg ugyan fordításai, de már nagyon is szórványosan és azok is csak olesó népies füzetekben. Így: A jedikulai rab, Bárdy család, A szökevény, stb. Sőt a milenium évében erős támadás éri Jókait a svéd sajtóban. Alfred Jensen svéd író, a Svéd Akadémia tagja és a Nobel-bizottság szláv előadója, az ezredéves kiállítás alkalmából hosszabb időt töltött Magyarországon. Tapasztalatairól hét hosszú levélben⁵ számolt be honfitársainak. Nem tagad-

¹ Pl. közli Julian Schmidt méltatását a Fekete Gyémántokról a Beilage zur Augsburger Allgemeinen Zeitung-ból.

² 1882. 13. k. 368—74. old.

³ Finsk Tidskrift 1889. 26. 388—390. Wainio fordításáról.

⁴ U. o. 1877. 3. 417. old. Jalava fordításának meleghangú méltatása.

⁵ L. Göteborgs Handels och Sjöfarts Tidning 1896. Julius 8, 9, 14, 16, 22, 25 és augusztus 1. számokat.

hatjuk meg ezen utileveleknek szípkázó szellemességét, mulattató ötleteit és éles megfigyeléseit, de nem egyből erős kritikai gúnyt szór felénk, különösen Jókairól írt sorai elfogultságra mutatnak. Így egyik levelében ezeket írja a magyarokról szólva: Legelkelőbb írójuk Jókai Mórítz (sic!) az összes európai kölesönkönyvtárak aranybányája vén bolond lett, aki a journalisztikában és üzletírásban elkopott pennájával olyan frázisokat kanyarít, amilyen csak tetszik, és az emlékezetes megnyitó beszédében Magyarországot a világ közepévé teszi meg. Másutt «öreg fecsegőnek» nevezi Jókait, a hatodik levelében pedig izléstelennek mondja a magyarok Jókai-kultuszát.

Ezen fölényes és lekicsinylő kritika után jól esik olvasnunk Emil Kléen-nek a Sárga rózsza fordításához (1897) írt előszavát. E. Kléen az igen fiatalon elhunyt tehetséges svéd író és kritikus,¹ ezen előszóban a költőket két csoportba osztja. Vannak olyanok, akik nem törődnek nemzetük jelen gondolataival, hanem mintegy magas kösziklán állva szemük a jövő messzeségébe révedez, az egész világot akarják felfogni, mások pedig leszállnak a nép közé, odamennek a nép szívéhez és úgy hallgatják meg annak szíve dobbanását. Ez utóbbi költők csoportjába sorozza E. Kléen Jókait. Röviden elmondja Jókai életét, majd befejezésül a Sárga rózsát jellemzi. Ez a néhány sor megérdemli, hogy szóru-l-szóra lefordítsuk. «J. Mór ez a műve, melyet itt fordításban nyújtunk az irodalom iránt érdeklődő közönségnek, természetesen, gondolati mélység és általános érdekű tartalom szempontjából nem hasonlítható össze nagyobb regényeivel, de másrésről jellemzően mutatja be az ő novellairó művészetét. Egy tragikus kimenetelű szerelmi történet, gazdag a finom részletekben, olyan nyelven elbeszélve, mely tele hangulattal és költészettel; egy szerelmi történet a pusztáról, arról a végtelen láthatárú, ménesekkel és büszke csikósokkal népes, füves síkságról. Ennek a különös életnek a jellemzésében Jókai elsőrangú elbeszélő. Magunk előtt látjuk a végtelen fűpusztaságot, a lovasokat, amint délceg paripáikon tova nyargalnak, a napot, amint fölkel oly ragyogóan a láthatár pereméről, hogy «abba halandó szeme bele nem néz többet büntetlen». Olyan emberekkel ismerkedünk meg, akik az első pillanatra csodálatos idegenek — a puszták vad fiai, lényükön az eredetiség harmatos üdeségével. De csakhamar úgy találjuk, hogy az emberi szív mindenütt egyforma, hogy a szerelem és a gyűlölet mindenütt keresztül szövődik az emberi sorson. Az embert meghatja ez az egyszerű szerelmi történet a maga megkapó hűségével, mely fölött ott lebeg az élet nagy és kegyetlen tragikumna.» Ezen lendületes előszó után következik az elbeszélés, mely a német fordítás minden hibáját javítás nélkül átvette. Tele magyar szavakkal (pusztan csikós (sic!), csardas, bunda, talyigas, delbaben (ez a délibáb akar lenni) tanya, gazda, halászte stb.), úgy hogy a svéd olvasó előtt — mivel semmit meg nem magya-

¹ Szül. 1868-ban Malmö-ben, mgh. 1898-ban Lundban. Mint szerkesztő számos cikket írt, azonkívül több regénye és verseskötete jelent meg.

ráz — majdnem élvezhetetlen. Ellenben igen ügyesek az elbeszélésbe szőtt magyar népdalok svéd fordításai.

Jókai nevét ezután alig néhány svéd könyvön olvashatjuk. Ugyan egy-két olcsó füzetes vállalat kiadja még néhány kisebb elbeszélését, mint pl. Magnéta, Nazli-Hanem, stb., de ezek csak jelentéktelen úti olvasmányok. Csak kuriózumképen említem meg, hogy a Nordiska Förlag 10-örés sorozatában egy Jókai is megjelent.¹ Ennek a címlapján már arról is megfélekedtek, hogy magyar volt az eredeti.

Újabb időben Herczeg Ferenc művei képviselik Svédországban a magyar szépirodalmat. A Gyurkovics fiuk és a Gyurkovics leányok tüneményes sikert arattak. Alig akad Svédországban valaki, aki ezt a két könyvet el ne olvasta volna. Mind a két Herczeg-könyvnek több svéd fordítója akadt, de ezek között a legérdemesebb Axel Lundegård, elismert svéd író.² A. Lundegård, aki számos regényvel és drámával, újabban több kortörténeti tanulmánnyal gazdagította a svéd irodalmat, 1900—1. évben a Svéd Akadémia megbízásából tanulmányutat tett Magyarországon. Budapesten Szász Zsombor bevezette a magyar írók és művészek közé és itt ismerkedett meg a többek között Gyulai Pállal, Bródy Sándorral, Fadrusz Jánossal és Herczeg Ferencel. Érdekesen írja le a Malonyai Dezső szalonjában töltött egyik estéjét a Gyurkovics fiuk-hoz írt előszavában. «Szemlélve az összegyülteket, akik tekintélyes számmal képviselték Magyarország modern irodalmát és művészetét, kereselem a magyar irodalom doyen-jét, 1848 hőseit, Petőfi és Kossuth öreg barátját, Jókai Mórt, de nem találok. Ellenben ott ül az egyik szögletben az ő rettegett kritikusa, a sűrke szakállú és villogó szemű Gyulai Pál és élénken beszélget az irodalom- és művészetpártoló Bánfy bárónéval, szül. Bethlen grófnéval, II. Gusztáv Adolf sógorának, Bethlen Gábor fejedelem ivadékával. A meghívottak között volt Bródy Sándor neve is. Ő a magyar irodalom ideges keresője és szép gavallérja, stb.» Hasonlóképen röviden jellemzi még Ferenczy Ferencet, Fadrusz Jánost és Herczeg Ferencet. Mindkét fordítása elsősorú művészi munka. A Gyurkovics leányok fordítása (csak az A. Lundegårdé) eddig négy kiadást ért. Herczegtől megjelent még svédül A lép virága, Egy leány története, Szabolcs házassága, Gyurka és egy kötet kisebb elbeszélések. Gyurka c. könyvét E. Arbmán fordította le svédre, állítólag a magyar eredetiből. A fordítás igen folyékony és a fordító itt-ott ügyes fölvilágosító jegyzetekkel szolgál. Ezek a svéd Herczegfordítások nagyobbbrészt olcsó, de igen csinos kiállításban színes címlappal jelentek meg.

Mikszáth Kálmánnak a legújabbán megjelent kis rajzán kívül (Bede

¹ Flykten af Maurus Jókai. Övers. fran det tyska originalet av Karl Benson. Stockholm Nordiska Förlaget. Augusti 1913.

² Szül. 1861-ben. 1885-ben jelent meg első novellás könyve: Igrynninen. 1888-ban egyik darabját sikerrel adták elő Stockholmban (Dramatiska Teater). Főbb művei: Drottning Filippa, Margareta, Elsa Finne, Prometheus, Struensee, Tannhäuser stb. stb.

Anna tartozása)¹ csak egy műve van svéd nyelvre lefordítva: Szt. Péter esernyője. 1889-ben jelent meg Bonnier regénykönyvtárában. A német szöveg után készült igen sikerült fordítás. A fordító nem nevezi meg magát.

Nem lenne teljes áttekintésem, ha Dóczi Lajos «A csók» című verses komédiájának svéd fordításáról legalább egy-két szóval meg ne emlékeznék. Aki ismeri ezt a verses színjátékot az tudja, hogy annak idegen nyelvre való sikeres átültetése majdnem annyi költői járatosságot kíván, mint egy eredeti megírása. J. Harald Molander nem rettent vissza a nehézségektől és a nagy feladatot annál könnyebben oldhatta meg, mert ő maga is írt verses darabokat és elismert műfordító. Dóczi darabját azután színpadra is hozta a saját rendezésében 1883 március 7-ikén a stockholmi Nya Teaterben. Fordítása elsőrangú a svéd műfordítások között.

A szoros értelemben vett bibliografiai áttekintést más alkalommal fogom egybeállítani. Különbön a svédeknél évről-évre megjelenik egy vastkos könyv (Arskatalog f. svenska bokhandeln), amelyikben az összes az évben megjelent svéd könyvek szakok szerint és névsorban csoportosítva megtalálhatók. A magyar írók svéd fordításait átnézve (Jókai, Dóczi, Bársony, Mikszáth, Herczeg, Gárdonyi),² láthatjuk, hogy irodalmunk még igen szegényesen van képviselve Svédországban, különösen a modern magyar szépirodalom. Pedig Svédországban, ahol nincsen analfabéta és a könyvkiadók versengenek hihetetlenül olcsó és csinos kiállítású könyvek kiadásában, kell, hogy a modern magyar szépirodalom jelei is megtalálják méltó helyüket.

LEFFLER BÉLA.

Greguss Ágost szobra. November hó 9-én délelőtt 11 órakor leplezték le a három évtized előtt elhunyt nagynevű esztétikusnak, Greguss Ágostnak szobrát a budai várhegy nyugati lejtőjén levő Palota-úton. Az emlékmű, melynek felállítását Greguss Ágost egykori tanítványai kezdeményezték, Holló Barnabás művészi munkája. A márványtalapzaton álló mellszobor alatt e felírás látható: «Greguss Ágost. Országos gyűjtésből emelték tanítványai.» Folytatólag Palmer Károly főrendiházi tisztviselő négysoros verse.

A Himnusznek az egyetemi énekkarok által való eléneklése után Társaságunk elnöke, Beöthy Zsolt tartotta az ünnepi beszédet, melynek elhangzása után a szobor megkoszorúzása következett.

A szerkesztőhöz beküldött könyvek jegyzéke.

Meyer: Die Weltliteratur im 20. Jahrhundert. Vom deutschen Standpunkt aus betrachtet. Stuttgart u. Berlin, 1913. 284 l. Deutsche Verlags-Anstalt. (Lamprecht-Helmolt: Das Weltbild der Gegenwart. 17. Band.)

¹ Svenska Dagbladet nov. 16. 1913. Signe Leffler-Liljekrantz fordításában.

² Csak egy novellája: A bor. Svenska Dagbladet 1913. május 5.

E nagy olvasottsággal készült munkában a XIX. század német irodalmának ismert történetírója, Meyer Richard kimondottan német szempontból vizsgálja azt, hogy manapság a kulturnépek irodalmi közkinéséhez, tehát a világszerte ható literatura keretébe, mely írók és mely alkotások számíthatók. A világirodalmi hatások történetét s a világirodalom fogalmának fejlődését kiváló irodalomelméleti fejtegetésekben tisztázza, majd az élő világgöltészetnek műformák és műfajok, tárgyi típusok és motívumok, nemzetek és egyének szerint való áttekintésére vállalkozik. A szimbolista líra stílusától a filmdráma stílusáig minden irodalmi formát, az anekdotától a lélektani regényig, a könnyű francia bohózáttól az Ibsen-drámáig minden műfajt, a babiloniaiak eposzától a ma divatos új-romantikáig minden irodalmi áramlatot és korszakot megemlít, vagy tárgyal. A munka részletes megbeszélése nem tartozik ide, csupán tendenciájáról kell megjegyeznünk azt, hogy nemcsak irodalomtörténetet és kritikát nyújt, hanem szinte irodalompolitikát csinál. Egyes helyeken olyan színezete van a tárgyalásnak, mintha a nagyhatalmak ellentétei elevenednének meg irodalmi téren. Goethe azt mondta, hogy a világirodalom keretében derék helyet kapnak majd a németek, Meyer — érvelését most mellőzzük — egyenesen kijelenti, hogy manapság a németeké az első hely a világgöltészetben. A német szempontot akként viszi keresztül, hogy a külföld irodalmából — és ez nem csekély, nem korlátozott anyag — arra van elsősorban tekintettel, amit a német nép megbecsült és megbecsül, továbbá angol, francia, olasz, meg amerikai földön csakis a német irodalom befolyását és méltánylását vizsgálja. Angliával, sőt Amerikával is igen elégedetlen a német irodalom mellőzése miatt. Történetüknél és jelenüknél fogva elsőrangú irodalmaknak számítja a német, angol, francia és olasz literaturákat, jelenüknél fogva elsőrangú jelentőségűek a skandináv-irodalmak s az orosz irodalom.

Az egész műnek kompozíció tekintetében nagy fogatékosságai vannak. Az angol és amerikai irodalmi állapotokat pl. több fejezetben, szinte szó szerint való ismétléssel jellemzi, sok helyütt azután ötletszerűen elkalandozik tárgyától s nagy körökben körülkering egy-egy jellemző írórt. Arra azonban nem vesz fáradságot, hogy az ú. n. kisebb irodalmakat — így a magyart — egy-két komoly pillantásra és megjegyzésre méltassa. Meyerben nincs rosszakarát a magyar literaturával szemben, de az a fölény s talán felszínesség, mellyel elnéz felettünk, nem alkalmas folyton hirdetett tételének igazolására: hogy a német irodalom igen szintetikus és igen megértő.

A magyar literaturáról, mint egészről, a következő odavetett tartalmatlanságot olvassuk a harmadik fejezetben (Die Dichtung der Gegenwart): «Ihrem Verhältnis zu Deutschösterreich verdanken es *Ungarn* und Tschechen, dem zu England die modernen Irländer, dass sie nehmend und zum Teil auch gebend dieser grossen Kulturgemeinschaft zugerechnet werden.» (70. l.) «Kulturgemeinschaft»: az említett ú. n. elsőrangú irodalmak csoportja.

Csak kuriozumkép említjük meg azt a három helyet, ahol három

magyar név fordul elő a munkában. A negyedik szakasz (Die Formen) szól a modern irodalmak túltengő lirizmusáról s azt is példának hozza erre, hogy az irodalmi tanulmányba lirát visz számos essay-író. «Der Essay nähert sich dem Ton und Stil dieser neuen Lyrik und eine Art philosophischer Rhapsodie über ein literarisches Erlebnis wird er bei Kaszner, soll er nach Lukács allgemein werden.» (124. l.) Itt Lukács György: A lélek és a formák c. könyvének német fordításáról van szó. A hatodik fejezet (Zusammensetzung der gegenwärtigen Weltliteratur) a német olvasó világ-irodalmi műveltségének átlagos tartalmáról szól s az angol és francia hatásokat ismertetve így folytatja: «Das übrige Ausland gibt gern gelesene *Unterhaltungsektüre*, effektvolle Theaterstücke und Filmromane (*Maurus Jókai*, Echegaray, Sienkiewicz . . .)» (211. l.) A hetedik fejezetben (Individualitäten) a nagy költői egyéniségek között Petőfi nevét is megtaláljuk azzal az önérzetes megjegyzéssel, hogy ő ama lírikusok csoportjába tartozik, akiknek talán több és melegebb híve van a németek között, mint a saját hazájukban. «Die Deutschen halten sich — így hangzik az illető hely — für das Volk der Lyriker, wohl nicht nur, weil die Lyriker, und doch wohl auch die grossen Lyriker nirgends so zahlreich sind, sondern auch weil keine Nation fremde Lyrik so Anteilvoll würdigt, wie die unsere. Béranger und Musset, Byron und Burns, Carducci und *Petőfi*, Verlaine und Verhaeren haben bei uns vielleicht mehr, vielleicht wärmere Freunde als in der Heimat.» (224. l.)

SAS ANDOR.

Hauser: *Das Drama des Auslands seit 1800.* Leipzig, 1913. 147 l. Voigtländer.

Hauser Ottó, aki nemrég a regény újabb történetéről szóló könyvében, valamint egyetemes irodalomtörténetében (Ism. Verő Leó: *Irodalomtört.* 1912. évf.) a maga módján irodalmunkról is szólt néhány szót, ezúttal öt oldalt szentel a magyar drámaköltészet ismertetésének. Drámatörténeti műve, melynek keretében ezt teszi, kis kézikönyv, egy lipcei pedagógiai társaság tagilletménye, valószínűleg jó csomó német tanfőú könyvespolcára kerül, akiknek azonban nem igen finomodik az irodalmi érzéke, ha Hauser különös szempontú s csak csökönyös egyoldalúságokban eredeti munkája után indulnak. A szerző jellemzésére elég átfutni a bevezetés egyik oldalát (7. l.), ahol Shakespeare-tól kezdve Molièren és Racine-on át Viktor Hugóig, sőt Bernard Shawig aprólékos hajszi- és bajusz-elemzés alapján foglalkozik a drámaírók fajiságával. Mennyire látjuk a filozófus történetírót Hauserben, amidőn megütközve tünődik azon, hogy Maeterlinck haja barna, szeme szürkés-kék és bajusza vörös, tehát nem mutat tiszta faji tipust!

Az utolsó fejezet címe: *Das magyarische Drama* (143—147. l.) s ez arról tanuskodik, hogy írója elolvasta az utóbbi években megjelent német nyelvű ismertetéseket a magyar irodalomról s belőlük a főbb adatokat és értéktételeket elég pontosan veszi át. Külön mondanivalója a tárgyról nincs, mert nem gondolkodott róla. Amit tud, azt elég rosszindulatú meg-

jegyzésekkel kíséri. De ezekben sem eredeti: részint önmagát, részint a közismert nagynémet frazeológiát ismétli. A régi magyar dráma azért nem fejlődött szerinte, mert kevés volt a magyarul értő ember. Ezeknek száma mesterséges asszimilációval nőtt meg a XIX. század folyamán annyira, hogy életre való magyar színpad alakulhatott. Siratja Hauser, hogy ma már Pressburg és Ódenburg színházaiból szinte teljesen kiszorult a német szó. Dugonics Andrásról szláv eredetét, Bolyairól és Csokonairól kálvinistaságukat hangoztatja nyomatékosan. Méltatja Kisfaludy Károlyt, Katonáról elismeri, hogy szenvedélyes bensőség dolgában az ő Bánkbánja meghaladja Grillparzerét. Megemlíti a Nemzeti Színház alapítását, ismereti Vörösmarty és Szigligeti főbb drámáit, szól néhány szót Eötvösről, Gaal Józsefről, Czákó Zsigmondról, Csató Pálról s Obernyik Károlyról, Teleki Lászlóról és Nagy Ignácra. Madáchot világirodalmi jelentőségű költőnek tartja. A kiegyezés utáni literatura köréből Csiky, Toldy Istvánt, Rákosi és Dóczy műveit és Tóth Edét ismerteti. Jellemző, hogy Herczeg Ferenc és Gárdonyi Géza mellé egy sorba helyezi Prém Józsefet. Molnár Ferencről és Lengyel Menyhértről fontosnak tartja megemlíteni német családnévüket, de ugyanezt teszi Herczeggel, Gárdonyival, Rákosi Jenővel stb. Szinte szófecsérlés hangoztatni, hogy a faj történeti produktum s beolvasztó készsége eleven erőnek adja a bizonyosságát. Ha a szerző az asszimilációs folyamatokat értékelni akarja, ennek egyetlen komoly módja a magyarrá vált írók műveinek elemzése, nem pedig pusztá nevek üres hangoztatása, melyek mögött maga Hauser is felszínesen ismeri a valószínű embert.

SAS ANDOR.

Cs. Papp: *Il Boccaccio in Ungheria*. Firenze, 1913. 5 l. (Különlenyomat a *Miscellanea Storica Della Valdelsa XXI. évf. 2--3. füzetéből*.)

Boccaccio születésének hatszázados fordulóját ünnepelték most világszerte; bizonyára ez alkalom adott kedvet Cs. Papp Józsefnek Boccaccio és a magyar irodalom viszonyának feldolgozására. A különlenyomat két és fél lapon tárgyalja Boccaccio hatását a XVI. század epikájára, utána összeállítja a kérdés bibliográfiáját. (Hozzáveendő: Visnovszky Rezsőnek 1907-ben megjelent összefoglaló tanulmánya: Széphistóriáink olasz-latin csoportja, valamint Dézsi Lajosnak folyóiratunk múlt évi májusi számában közölt értekezése: Egy elveszett magyar verses Boccaccio-novella.) Hogy az olasz tudomány figyelmét Boccaccio magyar vonatkozásaira felhívta, ezért köszönettel tartozunk Cs. Pappnak, tudományos dolgozó módját azonban nem hagyhatjuk szó nélkül. Cs. Pappnak ugyanis a Pintér Jenő irodalomtörténetében található tömör összefoglalás a főforrása, de ezt is kivonatossan adja. Hogy miként használta fel forrását, arra nézve jó példa Enyedi György széphistóriájának tárgyalása. (Pintér. II. 88. Cs. Papp. 3. sz.)

KARDOS LAJOS.

Szent Ferenc Virágokertje. — Fioretti. — Olaszból fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Kaposi József. Budapest, 1913. 342 l. Franklin-Társulat.

Alig két évre nagy Dante-monográfiája után most ismét hatalmas munkával lép meg bennünket Kaposi: a *Fioretti* teljes fordításával. Két szempontból is érdekes ránk nézve ez a munka. Először, mint műfordítás, mely szerencsésen versenyez Erdős Renée átültetésével. Nem mindenütt éri ugyan utol Erdős Renée színes és meleg előadását, [viszont azonban ment azoktól a hibáktól és félreértésektől, melyek szinte hemzsegnek Erdős Renée fordításában. Sőt egyszerű és minden mesterkéltég nélkül való nyelvvel — úgy érezzük — sokkal jobban megközelíti az eredeti szellemét: annak üde naivsága sokkal jobban tükröződik vissza benne. Másrészt a terjedelmes bevezetés is figyelmet érdemel. Széleskörű olvasottság alapján, a legrégebb és legújabb forrásmunkák fölhasználásával adja Szent Ferenc életét és működését, mindenütt kiemelve s rámutatva az irodalom magyar vonatkozásaira. Röviden össze is foglalja a régi magyar ferences irodalmat, a *Fioretti* sorsát Magyarországon a legrégebben lefordított legendáktól (az Ehrenfeld, Lobkowitz, Virginia, Simor és Lázár Zelma-kódexekben) a legújabbakig. Mind szépirodalmunk, mind irodalomtörténetünk határozottan nyert ezzel a munkával.

S. S.

Gyulai Ágost: A Pædagogium magyar filologiai szemináriuma. Budapest, 1913. 40 l. (Különnyomat a Pædagogiumnak 1912/13. évi Almanachjából.)

E sorok célja nem lehet más, mint hogy olvasóink figyelmét felhívja e tanulságos füzetre s általa arra az eredményes, szép munkára, mely a Pædagogium magyar szemináriumában folyik.

Bizonyára nem egy olvasónk irigyléssel vesz tudomást az irodalomtörténeti anyag évfolyamok szerinti kitünő elosztásáról, mely Tolnai Vilmos és Gyulai Ágost közös tervezetén alapul, s mely fontosságuk szerint juttat több-kevesebb időt az irodalmi korok tárgyalásának. Az I. évfolyamban heti 3 óra jut az 1606-ig terjedő irodalomra; a II.-ban már 4 óra az 1606—1820 közötti részre; s végül a III.-ban 5 óra az 1820 utáni irodalomra. Ezt az utóbbi öt órát irigyelhetjük méltán nagyon sokan, kik tanítás közben egyre nagyobb szorongással érezzük az anyag nagy fontosságának s a reá juttatott időnek sajnos aránytalanságát. Minden évfolyamon ezenkívül heti egy-egy szemináriumi óra szerepel a tantervben.

A szemináriumnak van külön könyvtára, mely a tanár felügyelete alatt áll, s van célszerű berendezésű dolgozószobája, mely kézikönyvtárral van felszerelve s egész nap nyitva van. E könyvtárban az összes magyar nyelvi és irodalmi szakfolyóiratok eddigi összes évfolyamai fellelhetők; ugyancsak ide vannak beosztva a kézikönyvek, bibliografiai művek, lexikonok és szótárak; itt vannak kirakva a szakfolyóiratok legújabb füzetei. Maga a magyar könyvtár 7000 kötetet számlál; s különösen becses része a régi magyar könyvtár páratlan gyűjteménye, melyben 350 darab 1711 előtti, 800 darab 1711—1825 közötti magyar mű, több régi folyóirat, levél és kézirat foglaltatik. A könyvtár nevezetességei közül említést érdemel Arany Jánosnak egy rendkívül becses és terjedelmes eredeti kézírata, az a dalgyűjtemény, melyet gyermekkori emlékeiből Bartalus István kérésére

írt össze. Ezen a könyvtáron kívül rendelkezésére áll a hallgatóságnak Gyulai Ágost 6000 kötetet kitevő magánkönyvtára is.

Szemléltető és egyéb segédeszközökben is igen gazdag a szeminárium. E rendbeli gyűjteményének jó egy negyedrésze a hallgatók saját készítménye. Grafikonok, irodalomtörténeti térképek (Petőfi bolyongásai; Széchenyi utazásai; hol írta költeményeit Petőfi?; Anonymus topográfiája), egy nagy buzgalommal gyűjtött Petőfi-ikonografia, arcképek, reliefek, irodalmi korok képét, az időszaki sajtó fejlődését feltüntető táblázatok, s általában az irodalomtörténeti tanítás minden elképzelhető segédeszközei állnak a hallgatóság rendelkezésére. Készülőben van egy rendszeres irodalomtörténeti atlasz, maga is a hallgatók munkája, mely térképekben, rajzokban, táblázatokban fogja irodalmunk fejlődését érzékelhető áttekintésben ismertetni. E művet, a füzet tanúsága szerint, Társaságunkban fogja bemutatni a szerző. Ugyancsak munkában van egy szemléltető grafikon, mely kiválóbb írónk származási helyét mutatja be; s egy másik: Budapest irodalomtörténeti emlékhelyeinek és nevezetességeinek topográfiája. Készülőben van a magyar irodalomtörténet synchronostikai áttekintése, mely, ha jól értem, nem csupán a szeminárium céljaira készül, hanem annak idején meg is fog jelenni. Van a szemináriumnak egy teljes Arany János-bibliográfiája, melyet szintén érdemes volna közzétenni.

Mindez nemcsak kerete és eszköze, hanem, mint látható volt, eredménye, gyümölcse is a jól felfogott szemináriumi munkának. «Ha eunyi eredményt produkált ez az egy évtizedes szeminárium, meg lehetünk vele elégedve» — mondja ismertető füzeté végén a szerző. S mi azt hisszük, méltó örömmel gyönyörködhet buzgalma gyümölcseiben. De azt is hisszük, hogy méltánylást, sőt köszönetet érdemel mindazoktól, kik a magyar irodalomtörténet tudományát szeretik s életbevágó kérdésnek tartják, mely előkészülettel s mily lelkesedéssel mennek szét az országba e tudományok tanárai.

—lg—

Firtos Ferenc: A Faun sikerének lélektana. Budapest, 1913. 70 l. Németh József könyvkereskedése. Ára 2 korona.

Knoblauchnak a Molnár Ferenc Ördögével több tekintetben rokon darabja, a Faun, nagy sikert ért el az elmúlt színházi évadban. E siker főokát Firtos abban látja, hogy a Faun egy oly alak színrevitele, melyben a közönség magára ismer. A Faun mintegy a közönség szerepét játssza a színpadon. Az önszerepeltetés öröme ősrégi az emberi lélekben; felismerhető már a gyermekmesében is; a görög drámában a kar, a commedia dell'arté-ban a bohóc, Shakespeare Hamletjében a fool (bolond), Molnár darabjában az ördög, Knoblauchéban a faun, végeredményben valamennyien egy közös lélektani szükséglet kielégítői: bennük s általuk a megszemélyesített közönség mozog a színen.

—lg—

Balogh Ányos: Ujhelyi Dayka Gábor. (A kassai premontrei főgimnázium értesítője. Kassa, 1913. 7—125. l.)

Költői életrajz sok aprólékossággal és sok hiánnyal. Szerző túlságos lelkiismeretességgel dolgozza ki Dayka életének olyan mozzanatait is, amelyek mint művelődéstörténeti adatok jellemzők lehetnek pl. a pesti vagy az egeri szeminárium XVIII. századbéli belső életére nézve, de nincsenek összefüggésben Daykának fejlődő egyéniségével. Mikor végeredményül sikerülten jelöli ki Dayka helyét a XVIII. század második felének lírikusai között, mintha ez az esztétikai értékmegállapítás nem egészen szerves része lenne a teljes munkának. Végitélete helyes ugyan, de ilyenféle kijelentéseinek, mint „Dayka szabad, elfogulatlan, s tájékozott mint Goethe, vagy mint Beranger», sehol se lehet megtalálni a premisszáit. Dayka viszonyát mintáihoz (Guarini, Stollberg, Blumauer, Segráis és Colardeau) sokkal világosabban és pontosabban olvastuk Gálos Rezső megállapításaiban. (Dayka Gábor költészete. Egy. Phil. Közl. 1913. évf.) Szerző lépten-nyomon variálja azt az állítását, hogy Dayka meg tudta őrizni egyéniségét mintáival és költői olvasmányjaival szemben. Szó sincs róla, Dayka mindig a maga érzelmeit énekli, de — mint Gálos értekezéséből is láttuk — a világot nem nézte mindig a maga szemével. Így pl. szerzőnk által is kiemelt vonzalma a természethez nem egyéni képekben, hanem Vergilius és Horatius szavaival jut kifejezésre. Az idézett Téli dalban és a Tavaszban nem Horatiusnak századok múltán is hazajáró lelke támad-e fel újra? Ha szerette is Dayka a természetet, szépségeit nem tudta megérezkíteni lelke szavával. Az is kár, hogy Balogh nem törődött Dayka vers-technikájával, pedig Kazinczynak esztétikai hatása Daykára és a korabeli magyar líra formáira épen ezzel kapcsolatban lett volna legkínálkozóbban feltüntethető.

E hiányok mellett is dicséret illeti a szerzőt szorgalmáért, mellyel Dayka egyéniségének tanulmányozásában elmerült. Érdekes része dolgozatának Szaicz Leó és Dayka Gábor szembeállítás. Szerző, ha tárgyilagosabb elfogulatlansággal csüggött volna költőjén, kisebb keretben értékesebbet alkothattott volna, de munkája így is tanulságos.

REDEI KORNÉL.

Illés Gyula: Szent Elek-legendáink és az Elek-legenda forrásai. Budapest, 1913. 47 l.

A kis feldolgozás három részre oszlik. Az első rész, az általános bevezetés, a legenda elterjedésének az okairól szól; a második rész a szír, latin és görög szövegeket tárgyalja; a harmadik részben a magyar Elek-legendák ismertetését olvassuk. Hat magyar kódexben fordul elő Elek-legenda, mind a hat az Aurea Legendából való, de egyik sem puszta fordítás, hanem kisebb-nagyobb tehetséggel végzett átdolgozás. Szerző sorjában ismerteti e legendákat, s mint Beöthy Zsolt, kiemeli a Kazinczy-kódexbeli szöveg költőiségét. Viszonylag legjobb része a tanulmánynak a magyar Elek-legendák összevetése és forrásai megállapítása.

H. Gy.

Tinódi Sebestyén: Jáson király széphistóriája. Bevezetéssel ellátva kiadja *Dézsai Lajos*. Budapest, 1913. 57 l. Ráth Mór bizománya. Ára 1 korona. (Magyar Irodalomtörténeti Értekezések. Szerkeszti: Dézsai Lajos. 10. sz.)

A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum Csereyné-kódexében fennmaradt műnek a legaprólékosabb gonddal készült kiadása, melyet a szerzőre és a forrásra vonatkozó összes kérdések kimerítő és alapos tárgyalása előz meg.

Dornay Béla: Adatok Tata-Tóváros irodalomtörténetéhez. Tata, 1913. 32 lap.

Összeállítja a tatai tanároknak (Révai Miklós, Helmezy Mihály, Peer Jakab, stb.), a tatai születésű íróknak (Pasteiner Gyula, Giesswein Sándor stb.) s a Tatáról író tudósoknak névjegyzékét. (Hantken Miksa, Than Károly stb.) «Dolgozatunk végére jutva, azon óhajtással zárjuk szavainkat, vajha az itt említett és az összes többi tatai írók és az összes Tataira vonatkozó művek egybegyűjtve a most létesülő Tatai Múzeumban foglalhatnának helyet!»

Madzsar József: Mintajegyzék városi nyilvános könyvtárak számára. Budapest, 1913. 249 l. A Városi Könyvtár kiadása.

Alig van Budapestnek még egy olyan kulturintézménye, mely hivatása teljesítésében annyira bevált volna, mint a Fővárosi Könyvtár. Meggyőződéssel ismételjük, amit egyszer már megírtunk: hogy a vezetőség itt tele van jóakarattal és az ügy iránt való lelkesedéssel, hogy a budapesti nyilvános könyvtárak közül ez a könyvtár iparkodik legjobban kielégíteni az olvasók kívánságait s hogy az alkalmazottak itt bánnak legelőkényebben a közönséggel. A Fővárosi Könyvtár legújabb kiadványa, *Madzsar József* főkönyvtáros fenti összeállítása, szintén figyelmet és hálát érdemlő tanújele a derék tisztviselői kar munkásságának. E mintajegyzék az újonnan szervezendő fővárosi és vidéki nyilvános könyvtárak számára nélkülözhetetlen. Készítője a legjobb magyar könyvek szak és cím szerint való egybeállításával a leghasznosabb munkát végezte. Új alapot nyújtott, melyre a további fejlesztés esetén bizton építhetni.

Diák-naptár az 1913—1914. iskolai évre. II. évf. Nagy kiadás. 160 l. Barta Lajos kiadvállalata, Budapest.

Schöpfung Aladár: *Az új magyar líra*. Ujabb irodalmunkban Ady Endre a legjelentékenyebb lírikus. A nyelvnek rendkívüli művésze, emellett igazi lírai egyéniség, aki mindent a világon a maga érzése szempontjából lát. Költészetébe nehéz belehatolni, de hálás dolog, mert rendkívüli szépségeket találunk benne. Ady mellett Babits Mihály a legfeltűnőbb jelenség. — *Perényi Adolf*: *Irodalmi anekdoták*. Kemény, Arany, Deák, Petőfi, Gyulai és Tompa élettörténetéből.

Blanár János: *Az Érdy-kódex mondattanából*. (A lévai kegyesrendi főgimnázium értesítője. Léva, 1913. 3—34. l.)

Az értekezés részei: az alany és állítmány viszonya, az állítmány s a tárgy viszonya, általános határozás az igén. Mutatvány a szerzőnek nagyobb terjedelmű szakdolgozatából.

Vörösmarty, az ember. (A székesfehérvári áll. főreáliskola értesítője. Székesfehérvár, 1913. 3—31. l.)

Két felolvasás az ifjúság számára. Szerzői, *Kelemen Béla* és *Maron István*, rendkívül rokonszenves képet festenek Vörösmartyról, mint ember-ről. Az ilyen magasabb színvonalú, emelkedett szellemű felolvasások kétségtelenül hozzájárulnak ahhoz, hogy a serdülő ifjúság körében meggyökerestessék a nagy költőket megillető hódolatot.

Kőrös Endre: «A magyar nemzet tanfőmestere.» (A dunántúli ref. egyházkerület pápai nevelő-intézetek értesítője. Pápa, 1913. 44—52. l.)

Emlékbeszéd Eötvös József születésének századik évfordulója alkalmából. Tömören, formásan ismerteti Eötvös pályájának nevezetesebb mozzanatait. Eötvös volt az, aki 1869-ben felállította az első tanítónőképzőt s ezzel a magyar nők egy részét kenyérkereső pályához juttatta.

Földessy Gyula: Prém József irodalmi munkásságának bibliografiai összefoglalása. (A budapesti V. ker. áll. főreáliskola értesítője. Budapest, 1913.)

Rövid életrajzi vázlat és gondos könyvészeti összeállítás. Prém József (1850—1912) egyike volt az 1867 utáni magyar irodalom legszorgalmasabb munkásainak. Számos színdarabot, regényt, elbeszélést, tanulmányt és kisebb cikket írt s drámáival hat ízben nyert akadémiai és nemzetiszínházi pályadíjat. (Bosnyák Anna, Vándormadár, Adorján báró, Léha világ, Bánffy uram, Helikoni ünnep.)

Új könyvek és füzetek. — *Wilhelm Tolnai: Ungarisches Lesebuch mit Glossar.* Berlin und Leipzig, 1913. 137 l. Sammlung Götschen. 694. sz. Ára kötve 90 Pfennig. (Szótárral ellátott magyar olvasókönyv a német közönség számára. Szerző számos közmondást, szólásmódot, mesét, elbeszélést, költeményt, történeti és földrajzi tárgyú olvasmányt közöl és magyaráz.) — *György Lajos: Egy fejezet regényirodalmunk történetéből.* 14 l. (Különlevonat az Egy. Phil. Közöny 1913. évf.-ből.) — *Pitroff Pál: Kemény és Balzac.* Budapest, 1913. 16 l. (Különlenyomat az Uránia 1913. évf.-ből.) — *Trostler József: Karl M. Kertbeny im Briefwechsel mit deutschen Schriftstellern.* 44 l. (Különlenyomat az Ungarische Rundschau 1913. évf.-ből.) — *Wallis A. S. C.: Az Ember Tragédiája.* Hollandból fordította *Erdélyi Károly.* Budapest. 41 l. Ára 30 fill. (Magyar Könyvtár. 719. sz.) — *Péterfy Jenő: Petőfi Sándorról.* Németből fordította *Baróti Lajos.* Budapest, 1913. 28 l. Ára 20 fill. (Olcsó Könyvtár. 1706. sz.) — *Jókai Mór: 1848. Nagy idők emlékei.* Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Prónai Antal.* 64 l. (Olcsó Jókai. 151. sz.) — *Jókai Mór: A magyar király házatája.* Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Pintér Jenő.* Budapest. 64 l. (Olcsó Jókai. 154. sz.) — *Magyar Könyvtár.* Lampel-kiadás. Egy-egy szám ára 30 fill.

(717—718. Bang : Öfensége. Ford. Holló Márton. 719. Wallis : Az Ember Tragédiája. Ford. Erdélyi Károly. 720. Révész Béla : Nyomor. 721—722. Flers és Caillavet : A zöld frakk. Ford. Heltai Jenő.) — *Olcsó Könyvtár*. Franklin-kiadás. Egy-egy szám ára 20 fill. (1699—1705. Ludwig Ottó : Ég és föld között. Ford. Mildner Gyula. 1706. Péterfy Jenő : Petőfi Sándorról. Ford. Baróti Lajos. 1707—1716. Carlyle Tamás : Sartor Resartus. Ford. Tankó Béla. 1717—1720. Joost Van Den Vondel : Lucifer. Ford. Nagy Zsigmond. 1721—1722. Lenau Miklós : Don Juan. Ford. Lóvi József.) — *Olcsó Jókai*. Révai-kiadás. Egy-egy szám ára 40 fill. (151. 1848. Nagy idők emlékei. 152. Tarka világ. 153. Mindenféle különök. 154. A magyar király házatája. 155—160. A három márványfej. Három kötet.) — *Világkönyvtár*. Révai-kiadás. Egy-egy kötet ára 1 kor. 90 fill. (Henri Bergson : A nevetés, tanulmány a komikum jelentéséről és négy lélektani értekezés. Ford. Dienes Valéria. Stendhal : A szerelemről. Ford. Salgó Ernő.) — *Modern Könyvtár*. Athenæum-kiadás. Egy-egy szám ára 20 fill. (336—339. Füst Milán : Változtatnod nem lehet. Versek. 340—341. Hofmannsthal : A költő és a ma. Levél. 342—345. Relle Pál : Örök emlékek. Elbeszélések. 346—347. Krúdy Gyula : Csurki és társai. Elbeszélések.) — *Le Bon : A tömegek lélektana*. Franciából fordította Balla Antal. Budapest, 1913. 214 l. Ára 2 kor. — *Nádai Pál : Az élet művészete*. Két kötet. Budapest, 1914. 460 l. Franklin-nyomda. Ára 8 kor. — *Mabel Wagnalls : Pompadour asszony*. Ford. Bálint Lajos. Budapest, 1913. 260 l. Athenæum-kiadás. Ára 4 kor. — *Horatius ódái és epodosai*. Ford. Szász Béla. Budapest, 1913. 293 l. Kiadja a Kisfaludy-Társaság. Ára 4 kor. — *Katona Lajos irodalmi tanulmányai*. Két kötet. Budapest, 1912. 822 l. Kiadja a Kisfaludy-Társaság. Ára 12 K. — *Alszeghy Zolt : Tóth Kálmán drámaköltészete*. Budapest, 1913. 24 l. (Különlönyomat az Egy. Phil. Közlöny 1913. évf.-ből) — *Sikabonyi Antal : Könyvtári kérdésekről*. Budapest 19 l. (Különlönyomat a Magyar Figyelő 1913. évf.-ből.) — *Maday Gyula : Egy év külföldön*. Budapest, 1913. 43 l. (Különlönyomat a budapesti ref. főgimnázium értesítőjéből.) — *Lóránd Jenő : Az új világszemlélet*. Budapest, 1913. 39 l. (Galilei Füzetek.) — *Strophantus : Bevezető az élet kémiájába*. Budapest, 1913. 45 l. (Galilei Füzetek.) — *Szitnyai Elek : A szellemi erők gyűjtése és pazartása*. Budapest. 1914. 47 l. Franklin-Társulat. Ára 1 kor. 20 fill. — *Jakob Bleyer : Friedrich Schlegel am Bundestage in Frankfurt*. Ungedruckte Briefe Friedrich und Dorothea Schlegels nebst amtlichen Berichten und Denkschriften aus den Jahren 1815 bis 1818. München und Leipzig, 1913. 168 l. (Aus der Ungarischen Rundschau.) — *Szabó Ervin : A városi múzeumok főladatai és a fővárosi múzeum*. Budapest, 1913. 69 l. Ranschburg Gusztáv könyvkereskedése. Ára 2 kor. — *Giordano Bruno párbeszédei az okról, elvről és egyről és a végtelenről, a világegyetemről és a világokról*. Olaszból fordította s bevezető tanulmánnyal és magyarázó jegyzetekkel ellátta Szemere Samu. Budapest, 1914. 328 l. Franklin-Társulat. Ára 6 kor. 80 fill. (Filozófiai Írók Tára. 27. köt.)